

Nález Ústavního soudu ze dne 20.02.1997, sp. zn. III ÚS 253/96, ECLI:CZ:US:1997:ÚS.253.1996.1

Číslo: 7/1997

Právní věta: Nález Ústavního soudu České republiky - (Nález III. senátu z 20. 2. 1997, III ÚS 253/96)

Soud: Ústavní soud

Datum rozhodnutí: 20.02.1997

Spisová značka: III ÚS 253/96

Číslo rozhodnutí: 7

Číslo sešitu: 7

Typ rozhodnutí: Nález

Hesla: Rehabilitace mimosoudní, Ústavní soud ČR

Předpisy: 87/1991 Sb. 238/1995 Sb.

Druh:

Sbírkový text rozhodnutí:

PŘÍLOHA

Nález Ústavního soudu České republiky

(Nález III. senátu z 20. 2. 1997, [III ÚS 253/96](#))

Ve věci ústavní stížnosti E. P. a H. V., zastoupených JUDr. M. B., advokátem, za účasti vedlejšího účastníka Města H., zastoupeného JUDr. H. K., advokátem, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. května 1996, sp. zn. 3 Cdon 242/96, kterým bylo zamítnuto dovolání, a dále proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. února 1994, sp. zn. 10 Co 752/93, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, a proti rozsudku Okresního soudu v Náchodě ze dne 1. července 1993, sp. zn. 5 C 108/92, o povinnosti uzavřít dohodu o vydání věci, bylo rozhodnuto nálezem III. senátu Ústavního soudu ČR s tímto výrokem:

1. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. května 1996, sp. zn. 3 Cdon 242/96, se zrušuje.
2. Návrh na zrušení rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. února 1994, sp. zn. 10 Co 752/93, a rozsudku Okresního soudu v Náchodě ze dne 1. července 1993, sp. zn. 5 C 108/92, se odmítá.

Z odůvodnění:

I.

Návrhem, doručeným Ústavnímu soudu České republiky dne 18. září 1996, podaným ve lhůtě stanovené v § 72 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., se stěžovatelky domáhaly zrušení rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. května 1996, sp. zn. 3 Cdon 242/96, rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. února 1994, sp. zn. 10 Co 752/93, jakož i rozsudku Okresního soudu v Náchodě ze dne 1. července 1993, sp. zn. 5 C 108/92. Napadenými rozhodnutími se cítí být dotčeny na svých základních právech a svobodách, vyplývajících z článku 11 a článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Ze spisu sp. zn. 5 C 108/92, jež si Ústavní soud vyžádal od Okresního soudu v Náchodě, bylo zjištěno:

Stěžovatelky se v řízení před obecnými soudy domáhaly vydání přesně určené nemovitosti s poukazem na restituční důvod, obsažený v ustanovení § 6 odst. 1 písm. g) zákona č. 87/1991 Sb. (ve znění pozdějších předpisů), o mimosoudních rehabilitacích. Okresní soud v Náchodě žalobu stěžovatelek zamítl s tím, že podle jeho názoru nebylo prokázáno, že kupní smlouva, kterou nemovitost přešla na stát, byla uzavřena v tísní a za nápadně nevýhodných podmínek. Krajský soud v Hradci Králové odvoláním napadený rozsudek soudu prvního stupně potvrdil jako věcně správný, i když na základě jiných právních závěrů, než ke kterým dospěl soud prvního stupně. Jejich obsahem bylo konstatování, že smlouva, kterou nemovitost přešla na stát, je absolutně neplatná, v důsledku čehož nemohl být naplněn restituční důvod, obsažený v § 6 odst. 1 písm. g) zákona č. 87/1991 Sb. Odvolací soud zvažoval kromě toho i možnost aplikace ustanovení § 6 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích, avšak na základě dvou argumentů tuto možnost odmítl. Argumentem prvním bylo vztahení skutkové podstaty převzetí nemovitosti státem bez právního důvodu pouze na případy okupace (tj. pokud právní důvod převzetí od počátku chyběl) nebo na případy dodatečného odpadnutí právního důvodu (např. zrušením platné smlouvy). Argumentem druhým byla skutečnost, že stěžovatelky na svých původních skutkových tvrzeních, že věc přešla na stát na základě kupní smlouvy, uzavřené v tísní za nápadně nevýhodných podmínek, pouze ohledně nichž soud prvního stupně vedl důkazní řízení, setrvaly a nenavrhly změnu žaloby ve smyslu skutkových tvrzení o převzetí věci státem bez právního důvodu a soud tudíž by jim ani nemohl přiznat něco jiného, než co požadovaly.

Odvolací soud připustil ve výroku proti svému rozsudku dovolání. V odůvodnění rozsudku konstatoval, že tak učinil, „protože z důvodů“ uvedených v přesně označené části odůvodnění „jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu“.

Proti rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové stěžovatelky podaly dovolání. Namítaly v něm nesprávné posouzení věci ve smyslu ustanovení § 241 odst. 2 písm. d) o. s. ř. (ve znění před novelou provedenou zákonem č. 238/1995 Sb.). Tvrdily, že lze pouze „částečně souhlasit“ s právním závěrem odvolacího soudu, týkajícím se interpretace skutkové podstaty převzetí nemovitosti státem bez právního důvodu, a dále odmítaly jeho závěr ohledně změny žaloby. Vyjadřovaly v dovolání stanovisko, podle něhož účelem dokazování je učinit věcně správné závěry v otázce skutkového stavu, přičemž shledal-li však odvolací soud, že zjištěnému skutkovému stavu nemůže odpovídat návrh uvedený v žalobě, pak je jeho povinností podle ustanovení § 5 o. s. ř. poučit žalobce o nutnosti jeho změny. Ve svém dovolání stěžovatelky dále obsáhle polemizovaly se závěrem odvolacího soudu o absolutní neplatnosti kupní smlouvy a z toho vyplývajícího nedostatku věcné legitimace všech účastníků v dané věci.

V rozhodnutí o dovolání se vycházelo z konstatování, že odvolací soud ve výroku svého potvrzujícího rozsudku vyslovil připustnost dovolání, přičemž Nejvyšší soud dospěl k názoru, podle něhož z odůvodnění rozsudku odvolacího soudu plyne, že dovolání bylo připuštěno pouze pro řešení dvou právních otázek zásadního významu. Nejvyšší soud dále v této souvislosti poukazoval na možnost

odvolacího soudu omezit rozsah dovolání pouze na tu otázku, kterou považuje za zásadního významu po právní stránce. Z uvedeného důvodu Nejvyšší soud dovolání, v části brojící proti závěru odvolacího soudu o absolutní neplatnosti kupní smlouvy a z toho vyplývajícího nedostatku věcné legitimace všech účastníků v dané věci, kvalifikoval jako nepřipustné, jelikož přesahuje rámec právních otázek zásadního významu, jak byl vymezen rozsudkem odvolacího soudu.

Nejvyšší soud ve svém rozsudku vycházel dále z teze, podle níž z přezkumu dovolacího soudu je vyloučena otázka, zda stát v daném případě nemovitosti převzal bez právního důvodu (§ 6 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích), neboť neučinily-li stěžovatelky tuto otázku předmětem dovolání, nemůže se jí dovolací soud z důvodů uvedených v ustanovení § 242 odst. 1 o. s. ř. zabývat. K uvedenému závěru Nejvyšší soud došel interpretací obsahu dovolání, v němž se na straně jedné vyslovuje pouze „částečný souhlas“ se závěrem odvolacího soudu ohledně interpretace skutkové podstaty převzetí nemovitosti státem bez právního důvodu, avšak na straně druhé dovolatelky „právě tento odvolacím soudem přijatý závěr ničím nezpochybňují a tudíž jej ve svých důsledcích nijak nenapadají“.

Nejvyšší soud poukazoval na návaznost obou právních otázek, pro které bylo připuštěno dovolání, jelikož podle něj pouze v případě, jestliže nemovitosti převzal stát bez právního důvodu, se lze (a má smysl) zabývat řešením otázky změny žaloby. Je-li z přezkumu v dovolacím řízení vyloučen závěr odvolacího soudu o tom, že v daném případě nemovitosti stát nepřevzal bez právního důvodu, protože stěžovatelky v dovolání tento závěr odvolacího soudu nenapadly, pak Nejvyšší soud považoval pro danou věc za právně bezvýznamné zabývat se odvolacím soudem vyslovenou nutností změny žaloby právě pro převzetí nemovitostí státem bez právního důvodu. Z uvedených důvodů závěrem konstatoval, že v daném případě musí nutně platit tvrzení odvolacího soudu, že stát nemovitosti bez právního důvodu nepřevzal a pro tento případ žádná změna žaloby v úvahu nepřipadá a není na místě o ní uvažovat.

Svou ústavní stížností se stěžovatelky domáhají zrušení rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 13. května 1996, sp. zn. 3 Cdon 242/96, rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. února 1994, sp. zn. 10 Co 752/93, jakož i rozsudku Okresního soudu v Náchodě ze dne 1. července 1993, sp. zn. 5 C 108/92. Napadenými rozhodnutími se cítí být dotčeny na svých základních právech a svobodách, vyplývajících z článku 11 a článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

V ústavní stížnosti odmítaly konstatování Nejvyššího soudu, podle kterého se „částečným souhlasem“ s právními závěry odvolacího soudu k interpretaci skutkové podstaty přechodu nemovitostí na stát bez právního důvodu měly s těmito závěry ztotožnit úplně, a odmítaly i tvrzení, že neuplatnily dovolání i ohledně této právní otázky. Dále vytýkaly rozhodnutí Nejvyššího soudu, jakož i rozhodnutí okresního a krajského soudu, tu skutečnost, že neaplikovaly právní předpisy restitučního charakteru v souladu s jejich účelem, přičemž poukazovaly na nálezy Ústavního soudu ČSFR ze dne 21. prosince 1992, sp. zn. ÚS 597/92. Stěžovatelky dále ve své ústavní stížnosti spatřovaly pochybení soudu prvního a druhého stupně v nesprávné interpretaci pojmu tísň (a to s odkazem na nálezy Ústavního soudu ČR ze dne 24. dubna 1994, sp. zn. [Pl. ÚS 16/93](#)) a v nesprávné aplikaci ustanovení § 5 o. s. ř.

Ústavní soud si podle ustanovení § 42 odst. 3 a § 76 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb. vyžádal od Nejvyššího soudu vyjádření k předmětné ústavní stížnosti. V tomto vyjádření se uvádělo, že Nejvyšší soud jako soud dovolací přezkoumal rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. února 1994, sp. zn. 10 Co 752/93, v rozsahu, ve kterém byl dovoláním napaden, přičemž v podrobnostech se odkazovalo na odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu, v němž je podrobně rozvedena aplikace dotčených ustanovení občanského soudního řádu. Ve vyjádření bylo dále vysloveno přesvědčení, že napadenými rozhodnutími nemohlo dojít k porušení práv stěžovatelek, vyplývajících z článku 11 odst. 1 a článku 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II.

Podle ustanovení § 238 odst. 2 písm. a) o. s. ř. (ve znění před novelou, provedenou zákonem č. 238/1995 Sb.), je dovolání přípustné také proti rozsudku odvolacího soudu, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně, jestliže odvolací soud vyslovil ve výroku svého potvrzujícího rozsudku, že je dovolání přípustné, protože jde o rozhodnutí po právní stránce zásadního významu.

Ustanovení § 155 odst. 1 o. s. ř. stanoví, že obsah rozhodnutí ve věci samé vysloví soud ve výroku rozsudku, přičemž z ustanovení § 159 odst. 2 o. s. ř. plyne, že pouze tuto část rozhodnutí lze považovat za závaznou. Je to tedy pouze výroková část rozsudku, která obsahuje vymezení hmotných, popřípadě procesních práv účastníků řízení. Funkcí odůvodnění je pak, jak upravuje § 157 odst. 2, 3 o. s. ř., rekapitulace řízení, rozbor skutečností, které považuje soud za prokázány a které nikoli, hodnocení vykonaných důkazů, vypořádání se s důkazními návrhy účastníků, jakož i přesvědčivé podání právního posouzení věci.

Bylo by v rozporu s účelem a smyslem výroku a odůvodněním rozsudku, pokud by uvedená ustanovení občanského soudního řádu byla interpretována v tom smyslu, že určité právo, případně povinnost mohou být založeny rozsudkem v jeho výrokové části, přičemž jejich rozsah může být vymezen odůvodněním; v posuzované věci i bez jakéhokoli poukazu na skutečnost, že argumenty ve prospěch připuštění dovolání mají být chápány zároveň ve smyslu vymezení rozsahu důvodů tohoto dovolání.

Postup soudů, kterým byla přípustnost dovolání vyslovena ve výroku rozsudku bez omezení, přičemž takovéto omezení jen pro určitou právní otázku je obsaženo v odůvodnění rozsudku nebo pouze z něj vyplývá, vytváří procesní nejistotu účastníků řízení, jeho následkem je neurčité vymezení obsahu a rozsahu práv a povinností účastníků řízení a ve svém důsledku umožňuje zúžení přiznaných procesních práv. Je nutno jej proto považovat za stojící v rozporu s článkem 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Vzhledem k výše uvedeným důvodům s poukazem na porušení principů spravedlivého procesu Ústavní soud rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. května 1996, sp. zn. 3 Cdon 242/96, zrušil.

Ústavní soud přezkoumává rozhodnutí obecných soudů pouze z hlediska jejich souladu s ústavními zákony a mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy. Pokud je nálezem, zrušujícím rozhodnutí o posledním procesním prostředku, který zákon k ochraně práva poskytuje, vytvořen procesní prostor pro ochranu tohoto práva uvnitř soustavy obecných soudů, pak pro posuzování právnosti rozhodnutí, která zrušenému rozhodnutí předcházela, platí princip subsidiarity, obsažený v ustanovení § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb.

Argumentace, obsažená v ústavní stížnosti, směřující proti rozhodnutím soudů prvního a druhého stupně, spočívá v odlišném názoru na interpretaci a aplikaci předpisů restitučního charakteru, zejména pojmu tísňe a poučovací povinnosti soudů podle ustanovení § 5 o. s. ř. Nálezem, zrušujícím rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. května 1996, sp. zn. 3 Cdon 242/96, Ústavní soud vytváří procesní možnost, aby se s uvedenou argumentací v řízení o dovolání vypořádal Nejvyšší soud, jenž soustavu obecných soudů završuje. Z uvedeného důvodu byl návrh na zrušení rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. února 1994, sp. zn. 10 Co 752/93, a rozsudku Okresního soudu v Náchodě ze dne 1. července 1993, sp. zn. 5 C 108/92, podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. f) zákona č. 182/1993 Sb., odmítnut.